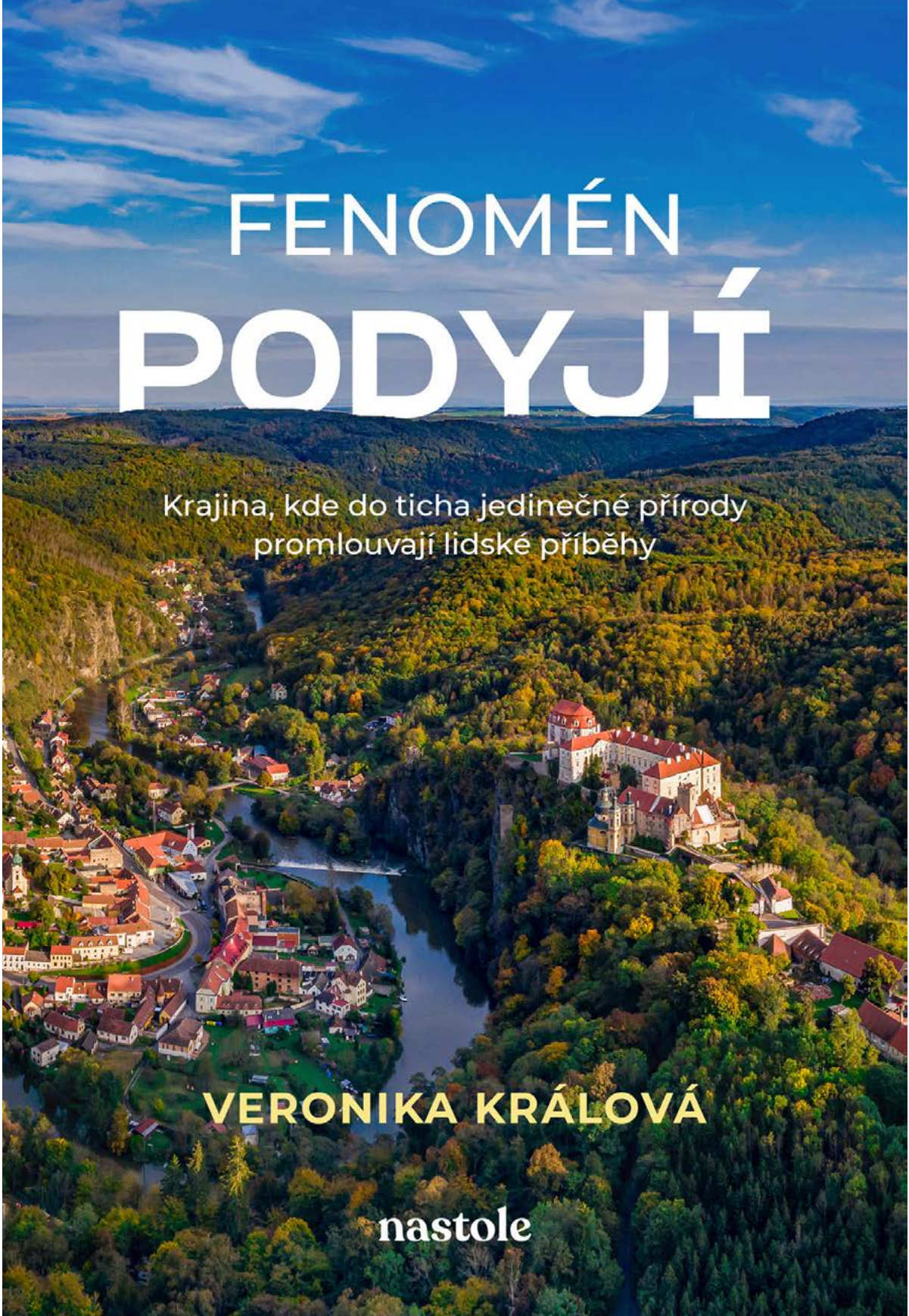
FENOMÉN
PODYJÍ
Krajina, kde do ticha jedinečné přírody
promlouvají lidské příběhy
VERONIKA KRÁLOVÁ
nastole

FENOMÉN PODYJÍ

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.albatrosmedia.cz
www.knihynastole.cz

Veronika Králová
Fenomén Podyjí – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Fenomén Podyjí

Veronika Králová

© Veronika Králová, 2026
Fotografie: shutterstock.com: strana 15 © Richard Semik, 19, 20 dole © tokar, 28 © Photo Nature Travel, 40 © Daan Klein, 49 © Pavel Krucek, 59, 86 © Curioso.Photography, 88 © Daniel Prudek, 90 © annie_zhak, 123 © Martin Janca
Fotografie na obálce: © Ondřej Bednařík

ISBN tištěné verze 978-80-7448-896-2 (1. zveřejnění, 2026)
ISBN e-knihy 978-80-7448-903-7 (1. zveřejnění, 2026) (ePDF)

Mezi břehy se vine řeka, podobna malebnému klenotu. Ve svitu podvečerního slunce se třpytí jako roztavený kov. Všude kolem tiché, nedozírné lesy, bohatě zkrášlené podzimními barvami. Tolik krásy, to se nedá vyprávět, to se musí prožít. Je to výhled nepopsatelného půvabu, plný třpytného jasu.

Oskar Meister, 1871

↑ *(foto Ondřej Bednařík)*

Obsah

Vzhůru k Dyji	6
Od Švýcarska k Jadranu	28
Nový a starý Bítov	51
Hrad Bítov	59
Krajina Bítovska	73
Vranov nad Dyjí – západní brána do Podyjí	86
Vranovský lesopark	97
Národní park Podyjí	114
Příběh hranice	126
Frieda a Carlo – kočičí vyslanci z divočiny	146
Sealsfieldův kámen	154
Jak to bylo se střelnicí u Mašovic	178
Zašlá sláva Devíti mlýnů	187
Krajina utvářená lidmi	199
Závěrem	217
O autorce	219
Poděkování	220
Seznam použité, citované a doporučené literatury	222

Vzhůru k Dyji

Když zhruba před sedmnácti miliony let ustoupilo ze Znojemska mělké moře, začala se na jeho bývalém dně utvářet říční síť. Již tehdy byla odvodňovací páteří řeka Dyje, která začala trpělivě modelovat dnešní hluboké údolí. Nejdříve se zařezávala do měkkých mořských usazenin, pak i do prastarých tvrdých hornin. Trpělivě a odhodlaně vytvořila dnešní hluboké údolí s typickými meandry, strmými skalními stěnami a kamennými moři. Údolí, které si nelze nezamilovat.

Pohled dolů i do širého kraje z vyhlídek nad řekou, procházka světlými i tmavými lesy, šumění řeky skákající přes balvany a jezy, nebo naopak tichá klidná hladina přehradního jezera, omamné vůně kvetoucích rostlin, setkání se vzácnými živočichy, mohutné hrady a malebné obce – to vše obměkčí srdce každého poutníka.

Dyje je paní Řeka. Svérázná, silná, životadárná.

Dyje je řeka dvou národů. Nerozděluje, ale spojuje.

Přijměte pozvánku na procházku kolem Dyje. Prozkoumejme společně okolí Vranovské přehrady a území národního parku Podyjí.

Pojďte tedy, milí přátelé, a následujte mě do míst božské nádhery, do rozkošné krajiny, kde zapomenete na strasti a trápení, kde vládne pohostinnost a vlídnost a kde žijí hodní a laskaví lidé.
Josef Adalbert Krickel, 1842

DYJE. THAYA. JEDNA ŘEKA SE DVĚMA POČÁTKY

Řeka, která mj. dala jméno národním parkům Podyjí a Thayatal (v překladu „údolí Dyje"). Chvíli dvě líné kličkující říčky, pak pomalé řeky s vyhřátou vodou, které se postupně zahlodávají do okolní krajiny, až se setkají pod majestátním dolnorakouským hradem. Nový začátek, ze dvou je jedna. Společná pouť krajem na pomezí. Sebevědomá Dyje/Thaya si během milionů let našla cestu tvrdými horninami a vytvarovala kaňon, který učaruje každému, kdo do něj shlédne. Podyjí. V nejkrásnějších místech divokou řeku sevřely lidské stavby. Odpoutaná voda pak pokračuje úrodnou rovinou, zavlažuje pole a vinice a spěje ke svému cíli. Už pod novými jmény, spolu s vodami větších řek, doputuje k moři.

Podyjí = *podél Dyje*. V širším slova smyslu území kolem celého toku Dyje. V užším jeho nejkrásnější část, oblast dnešní Vranovské přehrady a především přeshraniční národní park Podyjí/Thayatal.

Odkud se vzala jména řek? Některá vznikla třeba v řeči, které dnes už nikdo nerozumí, kterou se mluvilo dávno, dávno předtím, než vůbec někdo nakreslil naše současné státy do map.

Monika Vaicenavičienė, 2023

Dyje je řekou dvou zemí, a tak má i jméno ve dvou jazycích. Jazykový vývoj obou jmen spolu souvisí. Indoevropský kořen -dheu- ve významu „téct, tekoucí" byl v době římské zkomolen na *Dujas*, z čehož staří Slované odvodili v 7. či 8. století *Dyja*. Bavorští kolonizátoři Východní marky (dnešního Rakouska) pak jméno v 11. století převzali a zkomolili na *Taja*. Kosmova kronika česká řeku Dyji zmiňuje k roku 1082. V Rakousku i dalších neslovanských zemích se řeka jmenuje *Thaya*.

DYJE MEANDRUJÍCÍ

Zdá se, že když příroda vede řeku prapodivnými zákruty a zprohýbanými oblouky, jedná v zájmu turistů, neboť se tak mohou co nejdéle a nejvíce kochat jejími půvaby.

Oskar Meister, 1873

Budeme-li se bavit o Dyji, nemůžeme vynechat výraz **meandr**. Termín pochází z řeckého pojmenování maloasijské řeky Maiandros (česky Velký Menderes), jejíž koryto je na dolním toku velmi členité a klikaté.

↑ *Volné meandry Moravské Dyje nedaleko Dačic*

↑ *Zakleslé meandry v národních parcích Podyjí a Thayatal*

Meandr je zákrut řeky. V pomalejších, rovinatých úsecích toků mluvíme o **volných meandrech**, pro něž je typické, že potok nebo řeka neustále zvolna přemísťuje své koryto. Ve vrcholu oblouku je břeh vystaven boční erozi, tento uvolněný materiál pak voda usadí po proudu na opačném břehu. Meandry se tak nejen posouvají, ale může dojít i k protnutí jejich šíje, čímž vznikají slepá a mrtvá ramena. Tento typ meandrů na Dyji je možné zblízka prozkoumat na naučné stezce Meandry Dyje mezi Velkým Pěčínem a Dačicemi.

V místech, kde řeka vytváří údolí v tvrdých horninách, vznikají **zakleslé meandry**. Řeka tam už nemůže přemístit své koryto a zařezává se stále hlouběji. K proražení šíje může dojít za mnohem delší dobu. Takovému opuštěnému zakleslému meandru pak říkáme ztracený. Hluboce zaříznuté meandry jsou typické pro střední tok Dyje, zejména oblast Vranovské přehrady a národního parku Podyjí. Dyji zde trvalo 5 milionů let, než dnešní působivé údolí vymodelovala.

PRAMENY DYJE

Druhá největší moravská řeka má dvě zdrojnice. Jedna pramení na území Rakouska, druhá na Vysočině.

Pramen **Moravské Dyje** leží na nenápadném místě v polích nedaleko Třeště v katastru obce Panenská Rozsíčka, jižně od Jihlavy v nadmořské výšce 653 m. Vyvěrá na nenápadné louce, na místě bývalého rybníka, a je upravený do podoby studánky. Vypadá jako křišťálová, ale podle rozborů není voda pitná. U pramene stojí kopie plastiky nazvané Jarní studánka od

↑ *Pramen Moravské Dyje upravený do podoby studánky*

třešťského rodáka, akademického sochaře Jaroslava Krechlera, kousek vedle kovová pruhovaná jabloň se dvěma červenými jablky. Jde o první zastavení Podyjské glyptotéky umělce Luba Kristka. Ke spočinutí zve zánovní posezení a dvojjazyčný informační panel nabízí informace o řece, která zde má svůj počátek. V roce 1982 upravili pramen Dyje členové Českého svazu ochránců přírody v Třešti a kolem jejích břehů vysázeli 1200 stromků. Klub českých turistů v Třešti pořádá každoročně dálkový pochod Krajem pramenů Dyje.

Tok Moravské Dyje směřuje po celé délce převážně jižním směrem, protéká nejjižnějším cípem Českomoravské vrchoviny. Míjí Telč, napájí několik rybníků, protíná Dačice, tvoří osu chráněného území EVL Moravská Dyje a u Písečného překračuje hranici do Rakouska, kde posledních 18 km pokračuje jako Mährische Thaya až k soutoku. Celková délka toku od pramene k Raabsu je 68,2 km.

Na návsi v Písečném, nedaleko řeky, stojí socha z mrákotínské žuly Duch Dyje. Vytvořila ji v roce 2013 Jana Schlosserová. Představuje tajemnou postavu zahalenou v draperii, která drží v rukou rybu, požírající si vlastní ocas. Nemá tedy konec ani začátek, je tak symbolem pro nikdy nekončící koloběh vody, v tomto případě vodního toku řeky Dyje.

Pramen **Rakouské Dyje**, německy **Deutsche Thaya**, najdeme v Dolním Rakousku v oblasti Waldviertel mezi městy Weitra (Vitoraz) a Zwettl (Světlá). Budoucí velká řeka začíná svou pouť v malém lesíku mezi poli, v nadmořské výšce 657,5 m (tedy o pár metrů výše než Moravská Dyje). Vyvěrá z vlhké země do studánky, pramínek pak teče strouhou podél cesty

↑ *Duch Dyje*

↑ *Pramen Rakouské Dyje*

↑ *Železniční most přes Rakouskou Dyji dnes slouží cyklistům*

ven z lesa a souběžně s Dyjskou ulicí (Thayastraße) protíná Schweiggers jako první obec na své 75,8 km dlouhé cestě. Bezprostřední okolí pramene je nově upravené místním okrašlovacím spolkem, který na podzim 2023 posunul a znovu usadil padesátiletý pamětní kámen, kolem vysázel javory do tvaru kapky a vybudoval mostek, z něhož se dá pozorovat skromný začátek něčeho velkého.

Rakouská Dyje pak teče převážně na severovýchod. Část jejího toku sleduje cyklotrasa Thayarunde. Třetí etapa ze Slavonic do Waidhofen an der Thaya měří asi 30 km, má minimální převýšení a vede po bývalé železnici. Místo pražců a kolejí je asfalt, ze zastávek jsou odpočívadla, z nádražní budovy muzeum, z vagónů hotel a zdolanou vzdálenost odměřují původní železniční kilometrovníky.

Waidhofenský pouštní stařík

Ve městě Waidhofen an der Thaya, u městských hradeb, je od roku 2003 největší voliéra pro **ibise skalní** na světě. Tento vzácný pták patří k nejohroženějším zvířecím druhům. Waidhofen nad ním převzal patronát i proto, že jde pravděpodobně o heraldické zvíře zachycené

↑ *Voliéra s ohroženými ibisy skalními*

v městské knize z 15. století. Ibis skalní žije v horách nebo suché krajině, kde hnízdí na skalních římsách. Jeho latinské jméno *Geronticus eremita* by se dalo volně přeložit jako „pouštní stařík" nebo „starý poustevník". Lesklý černý pták velikosti menšího čápa, s neopeřenými lícemi a čelem a dlouhým růžovým, na konci zahnutým zobákem, byl ve střední Evropě vyhuben už v 16. století. Repatriační program, do kterého jsou zapojeny i některé naše zoologické zahrady, se snaží ibisy do volné přírody vrátit. Ve waidhofenské voliéře je možné navštívit výstavu a komentované krmení.

Pět kilometrů před rakousko-českou hranicí, nedaleko Slavonic, se Rakouská Dyje stočí na jihovýchod a po 25 kilometrech se setká s Moravskou Dyjí. **Soutok** obou zdrojnic leží přímo pod vysoko položeným hradem Raabs. Řeka zde získává německé jméno Thaya a české Dyje a v zařízlých meandrech pokračuje kopcovitou krajinou Rakouska.

STŘEDNÍ PODYJÍ – KRAJINA HRADŮ A ZÁMKŮ

Dá se říct, že území mezi Raabsem a Znojmem je poseté hrady. Stupeň jejich zachovalosti se ovšem liší. Z některých jsou dnes stěží dohledatelné rozvaliny, některé jsou udržovanými zříceninami, jiné zachovalými hrady. Část byla přestavěna na výstavné zámky.

V době vzniku měly zejména obrannou úlohu. V polovině 11. století se povodí Dyje stalo neklidným pomezím mezi přemyslovskou Moravou a babenberskou Východní markou, pozdějším vévodstvím rakouským. Po r. 1179 se moravsko-rakouská hranice ustálila a panovníci obou zemí se snažili hraniční linii zabezpečit soustavou hradů. Území byla propůjčována mocným šlechtickým pánům, počet podyjských pevností ještě stoupl a z mnohých se stala honosná sídla a centra vrchnostenské správy pro široké okolí. Od 16. století ztrácela hranice na Dyji svůj vojenský význam, protože Morava a Dolní Rakousy byly spojeny pod vládou Habsburků, kteří odrazili turecké nájezdy. Hrady nepřestavěné na šlechtická sídla postupně zanikaly.

Výčet a popis všech zřícenin, hradů a zámků je na samostatnou publikaci, zastavíme se tedy stručně u několika z těch nejvýraznějších.

Raabs býval nejdůležitější pohraniční pevností této oblasti. Mocné zdi sídla se tyčí na skalním ostrohu nad soutokem Moravské a Rakouské Dyje dodnes působí impozantním dojmem.

Kosmova kronika označuje hrad Raabs jako *castrum Racouz*. Pojmenování pro Čechy významného starobylého hradu *Rakousy* se pak přeneslo na raabské panství sahající až k Litschau, a později na celé území „za Raabs", tedy podunajské rakouské vévodství. České jméno dnešního státu *Rakousko* tak vychází ze jména pohraničního hradu na Dyji, zatímco domácí *Österreich* z dřívějšího pojmenování tohoto území, vytvořeného jako východní marka Bavorska na obranu před Slovany: bavorsky *Ostarrîchi*.

↑ *Hrad Raabs*

Hodinu cesty na východ od Raabsu se na úbočí poměrně vysokého vrchu nazývaného Kollmitz nacházejí rozsáhlé ruiny středověkého hradu, viditelné zdaleka z Moravy i Rakous. I když je hrad v rozvalinách, zbytky rozsáhlého opevnění a tzv. Česká zeď potvrzují význam tohoto místa v minulosti. Hrdý hrad, uzavřený asi 600 stop dlouhým obloukem řeky Dyje, dokázal v minulosti vzdorovat nepřátelským útokům. Pouze mlýny s horním náhonem a hamry nacházející se v hlubokém údolí připomenou poutníkovi, že se ocitnul v obydlené krajině.

František Josef Pittner, 1816

Mohutným obloukem obtéká Dyje největší dolnorakouskou hradní ruinu, bývalý hrad **Kollmitz**. Jméno nedalekého vrcholu Kollmitzberg, česky Chlumecký kopec, má pravděpodobně původ ve slovanském označení pro zalesněný kopec: chlum. Podle kopce pak byl pojmenován i hrad, dochované je místní jméno Cholmuncze. V severozápadní části předpolí vznikla ve druhé polovině 15. století 120 metrů dlouhá Česká zeď na obranu hradu před útokem armády Jiřího z Poděbrad, tedy před vpády z Čech. Díky důkladným a velkorysým fortifikačním úpravám nebyl hrad nikdy dobyt.

V 18. století přestal být obývaný a pomalu chátral. Nakonec jeho zkázu přivodil sám majitel, když v době napoleonských válek nechal strhnout střechy. Tehdy totiž vstoupilo v platnost nové zemské nařízení o placení daní, vypočítávané z plochy střech. Později byl z hradu odebírán stavební kámen pro různé stavby v okolí. O celoročně přístupnou rozlehlou zříceninu už padesát let pečuje občanské sdružení.

↑ *Pohled z obce Kollmitzgraben v podhradí*

Drosendorf, česky Drozdovice, je starobylé rakouské městečko nedaleko hranic, pohodlně dostupné přímým linkovým autobusem ze Znojma, příp. výletním vlakem Reblaus Express z Retzu. (Do Drosendorfu i do Retzu platí tarify jihomoravského integrovaného systému, bez zbytečných příplatků za překročení hranic.) Kolem dokola je obehnané zachovalými středověkými hradbami a pásem parků a zdola obkroužené ostrým meandrem Dyje.

Město založil kolem roku 1240 rakouský vévoda Fridrich II. Bojovný a vystavěl kamennou citadelu s vysokým bergfritem a palácem. Ta byla později přestavěna na pevnostní zámek, po velkém požáru na konci 17. století upravený barokně. Od roku 1822 patří hrabatům Hoyos–Sprinzenstein a je využívaný jako vzdělávací centrum a hotel. Na poklidném náměstí se zdobenou radnicí převažují malebné barokní domy.

PŘES VYHLÍDKY DO UHERČIC

Z Drosendorfu můžeme Dyji doprovodit na její cestě z Rakouska do Česka. Dá se jít buď po levém břehu přímo podél vody, přes louky i úzkou pěšinkou pod svahem naproti říční plovárně, nebo zvolit variantu po pravém břehu. Zde značená stezka nejdříve sejde do obce Drosendorf Altstadt, kde stávala tvrz s kostelem ještě před založením města na strategicky

výhodnějším vyvýšeném ostrohu, a potom lesem vystoupá až na výraznou skálu Weißenstein s vyhlídkou **Julienhöhe**. V roce 1841 zde byl u příležitosti narození hraběnky Julie Hoyos-Sprinzenstein postavený vyhlídkový altán. Obě cesty se spojí na mostě ve vesničce Unterthürnau (Dolní Trnávka). Nad ní se kdysi tyčil gotický hrad, který strážil významnou cestu mezi Dolním Rakouskem a jihozápadní Moravou, od 16. do 18. století hlavní poštovní cestu z Vídně do Prahy. Zůstalo z něj ale jen pár zdí zarostlých v lese a nevede k němu ani žádná značená turistická stezka.

Podél levého břehu mlýnského náhonu, jenž se záhy opět spojí s hlavním tokem Dyje, je to už jen kilometr ke státní hranici, na vratěnínskou větev **Graselovy stezky** a do přírodní rezervace **Bílý kříž**. Rezervace rozdělená na dvě části na obou březích řeky chrání porosty na prudkých, výslunných skalnatých svazích, pestrý les, vzácné druhy zvířat i rostlin.

Johann Georg Grasel (1790–1818) byl v Drosendorfu poprvé vězněn už ve svých devíti letech za drobné krádeže. Později dal dohromady vlastní bandu lotrů a stal se profesionálním loupežníkem. Skupina obvykle čítala kolem dvou desítek členů a měla svůj rajón na obou stranách moravsko-rakouské hranice právě v místech, kudy dnes vedou Graselovy stezky.

Od řeky pak stoupá krkolomná pěšina prudce vzhůru. Obchází dlouhý rozpadající se žebřík z kuláčů, který si k rychlejšímu zdolávání svahu vybudovali hlídkující pohraničníci v čase železné opony, a vystoupá až na vysokou skálu s bíle natřeným dřevěným křížem. Tato **Grázlova vyhlídka** také nese jméno po zdejším loupežníkovi, pro nějž byla horní partie skály strategickou pozorovatelnou v jeho rajónu. Podle pověstí byl veselý a chytrý chlapík, který bral chudým i bohatým a moc to nerozlišoval. Ačkoli v dnešní češtině žije ničema dál v nelichotivém slově grázl, dobové kroniky se o něm vlastně vyjadřovaly celkem pochvalně:

Mluví rychle německy a česky, je velmi odvážný, podnikavý, silný a obratný, mezi cizími lidmi se chová nenuceně a vesele, má rád ženy a tanec, ke svým loupežnickým druhům je ale neobyčejně přísný. Je šikovný při vylamování zámků, dveří a zdí všeho druhu. Přestože neumí číst a psát, má dobrou hlavu a nic jen tak nezapomene.

Ačkoli obec **Uherčice** neleží přímo na Dyji, byla by škoda tam ty tři kilometry z Grázlovy vyhlídky nezajít a nenavštívit tamní zámek a lesopark.

Smutný je zejména poválečný osud zámku, který bývá díky různým stavebním a uměleckým epochám vepsaným do stavby a výzdoby označován jako „učebnice slohů". Rodu Collaltů byl zámek na základě účelově vyložených Benešových dekretů zkonfiskován roku 1946 a přešel do národní správy. Správce Československý státní statek v zámku ubytovával brigádníky, zřídil si tam byty a kanceláře, část pronajal rotě pohraniční stráže, obec si z bohatě zdobené jídelny udělala sokolovnu, z kaple se stalo skladiště… V letech 1949–1951 byl zámek využíván jako ženský tábor nucených prací, kde byly internovány ženy za šmelinu, státně bezpečnostní delikty a pokusy o útěky za hranice, prostitutky a nakažené pohlavními nemocemi. Během tří desítek let prošel areál zámku tak masivní devastací, že se dokonce uvažovalo o jeho demolici.

↑ *Už neschůdný žebřík ke Grázlově vyhlídce*

V roce 1995 převzal správu Památkový ústav v Brně, čímž po tolika letech chátrání a neustálého vyjednávání bylo odstartováno období kompletní památkové obnovy. Rok nato byl zámek poprvé částečně zpřístupněn veřejnosti, a to za probíhajících restaurátorských prací. Pravidelní návštěvníci tak mohou každý rok obdivovat další a další zachráněné části a zažívat jedinečnou atmosféru obnovy zašlé slávy, přerod zchátralého panství v honosnou památku, jakou bývalo.

Například od května 2024 nový okruh představuje interiéry prvního patra východního křídla včetně jedinečné Andělské chodby s unikátní a v obdobném rozsahu nevídanou vrcholně barokní štukovou výzdobou, kde se návštěvník díky nezvyklé pastelové barevnosti může cítit jako v cukrárně plné šlehačkových dortíků a fondánových zákusků. V roce 2025, vyhlášeném Národním památkovým ústavem jako Rok italské šlechty, byla otevřena nová prohlídková trasa nazvaná Apartmán barokního šlechtice, která představuje příběh posledních hraběcích majitelů zámku, italského rodu Collalto et San Salvatore.

U zámku byl založen francouzský park, na začátku 19. století přebudovaný v přírodně krajinářském duchu, na nějž v jeho severním cípu spadajícím ke břehům říčky Blanice navazuje

↑ *Státní zámek Uherčice s bohatou a pohnutou historií prochází v posledních letech rozsáhlou památkovou obnovou*

↑ *Rozhledna v uherčickém zámeckém parku*

↑ *Hrad Frejštejn se uvádí jako pobořený už na konci 15. století*

anglický park. Z různých stavbiček, které dotvářely romantickou atmosféru parku, se dochoval pouze obelisk a rozhledna v podobě umělé hradní zříceniny nad Klampferskou loukou, před několika lety opravená a znovu zpřístupněná.

Zámecké sklepy a půdy jsou domovem kriticky ohrožených netopýrů, vrápenců malých. Proto jsou budovy vyhlášeny jako evropsky významná lokalita v rámci soustavy Natura 2000. Uherčický zámek se stal sídlem zchudlého krále-vynálezce ve výpravné pohádce *Svatojánský věneček* (2015), zahrál si také ve filmové pohádce *Hodinářův učeň* (2019).

Podhradí nad Dyjí, do roku 1949 Frejštejn podle stejnojmenné hradní dominanty, je poslední obcí před zátopou přehrady. Domy stojí v zařízlém údolí přímo u vody, proto ničivé povodně nebývaly ničím neobvyklým. Z těch novodobých nejvíc potrápila Podhradí letní povodeň v roce 2006 způsobená přívalovými dešti. Během 24 hodin vzrostl v Podhradí průtok z 10,4 m^3/s na 551 m^3/s.

ZE ZNOJMA K SOUTOKU

Než se pustíme do podrobnějšího prozkoumávání Podyjí mezi Podhradím a Znojmem, shrňme stručně, co čeká Dyji na úseku od hráze znojemské přehrady po ústí do Moravy.

Za Znojmem rozlévá se v širou a úrodnou rovinu. Zdá se, jako by za Znojmem vyprostila se z pout, která svírají a tísní její tělo. Bystře spěchající vlny hučící zlobně v úzkém vězení, rozlévají se za Znojmem radujíce se ze svobody a jakoby unavena přestálým zápasem odpočívá řeka a v klidu se valí k svému cíli. Nebylo by znojemského zelinářství, nebylo by pokročilého hospodářství na Jaroslavicku. *Bohumil Pipek, 1925*

Za druhým největším městem jižní Moravy se Dyje ocitá v jedné z nejsušších oblastí v Česku. Zalesněné je tu pouze nejbližší okolí řeky, zbytek tvoří rozsáhlé zemědělské plochy. Evropsky významná lokalita Meandry Dyje je oblíbeným vodáckým úsekem. Jeho nejkrásnější část začíná u Krhovic, kde se dosud klidná řeka zužuje, klikatí a vytváří kolmé břehové nátrže. Později míjí velké Jaroslavické rybníky a směřuje k hranici. Výběžek rakouského území sice protne jen v délce 1,5 km, ale stihne přibrat svůj největší pravostranný přítok Pulkau (Pulkava). Zpátky v ČR u Hevlína se Dyje v mapách stává rovnou modrou čarou. Byla tu narovnána, aby se získalo více půdy pro intenzivní zemědělství. Následkem toho zanikly přirozené rozlivy a půda ztratila schopnost zadržovat vodu.

Pak se stává součástí jedné z největších a nejkontroverznějších staveb jižní Moravy, vodního díla Nové Mlýny. Tvoří ho kaskáda tří přehradních nádrží, které byly vybudovány

↑ *Dyje po povodních v září 2024 a Jaroslavické rybníky*

↑ *Soutok Dyje (zprava) s Moravou a zároveň slovensko-česko-rakouské trojmezí*

v 70. a 80. letech 20. století, aby mj. zabránily záplavám. Během zhruba pěti let, kdy se nádrže plnily vodou z Dyje a dalších vodních toků, zmizelo 1200 hektarů lužních lesů. Po protestech ekologů byla zadržená hladina snížena o 85 centimetrů, a tak vznikly ostrůvky, na kterých se obnovily lužní lesy.

Za Pálavou vytéká Dyje z novomlýnské nádrže do nížiny Dolnomoravského úvalu. Tady se ještě zachovala původní podoba říční krajiny plná lužních lesů a slepých ramen. Zbytek původního neregulovaného toku řeky, Stará Dyje, plyne Lednicko–valtickým areálem. Posledním městem na Dyji je Břeclav, brána do CHKO Soutok. Na jejím území se nacházejí lužní lesy, louky s mohutnými solitérními stromy, síť slepých ramen a tůní.

V nejnižším bodě Moravy, 148 m n. m., končí Dyje svou cestu soutokem s řekou Moravou. Ačkoli je u soutoku Dyje delší řekou, Morava je vodnatější, a tak nově vzniklý tok nese její jméno. Vody z obou Dyjí pokračují s Moravou do Dunaje a v rozlehlé deltě ústí do Černého moře.

Dyje v číslech

Moravská Dyje – 68,2 km
Rakouská Dyje – 75,8 km
Dyje – 235 km
Nejvyšší bod: pramen 657 m n. m., nejnižší 148 m n. m.
Povodí Dyje v ČR: 14 % rozlohy státu
Největší přítoky: Želetavka, Pulkava, Jevišovka, Svratka
Dyje je nejdelším přítokem Moravy.

DYJE JAKO INSPIRACE, UMĚNÍ PODÉL ŘEKY

Já sám jsem příroda. Každý pták a každý kus dřeva
je příroda. To je víc než vztah, to je všudypřítomnost.
Toto mohu vyjádřit pouze v umění.
Lubo Kristek

Lubo Kristek (1943) je český umělec, jehož dílo osciluje mezi malbou, asambláží, plastikami, dřevořezbou a happeningem. V roce 1968 emigroval do Západního Německa

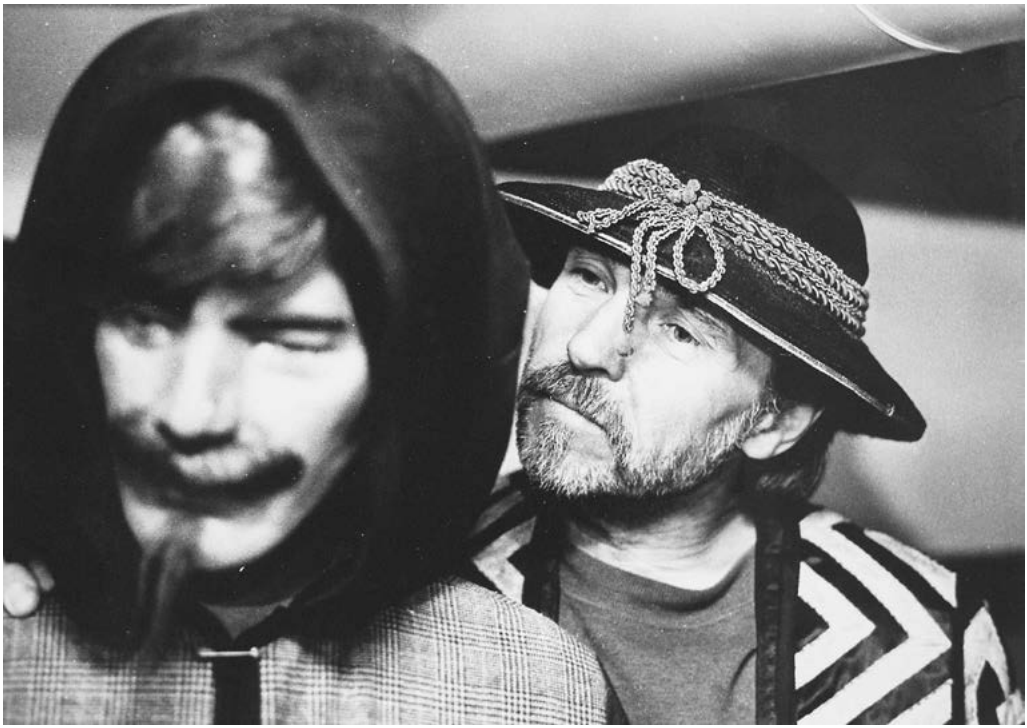

↑ *Lubo Kristek v roce 1997 (Wikipedia)*

a systematicky cestoval po světě, zkušenosti s poznáváním různých kultur a krajin prostupují celým jeho dílem. Své vrcholné dílo vytvořil podél řeky Dyje v letech 2005–2006. Následuje myšlenku souborného uměleckého díla, tzv. Gesamtkunstwerk. Jeho tvorba spojuje všechny umělecké druhy v jeden celek, jenž vrcholí v Zámečku Lubo v Podhradí nad Dyjí – v Kristkově údolí božské pomíjivosti tónu, kde se usadil po návratu z emigrace po roce 1989.

Kristkova podyjská glyptotéka, sochařská trasa zastavení po Dyji, prochází Českou republikou, Rakouskem a Slovenskem. Jedná se o galerii v krajině a poutní cestu, která zahrnuje nové artefakty i starší díla. Kristek se tak vrací k prototypu člověka, který kráčel krajinou, měl možnost zastavit se, zamyslet se a zanechat v ní vlastní stopu a otisk. Krajina je důsledkem lidského přetváření, umělecké dílo se stává zrcadlem krajiny. Podyjská glyptotéka je tvořivou projekcí lidského vztahu k řece Dyji, odráží prastarý kult vody, zázračných studánek a pramenů. Doplněná vnímáním prostřednictvím chůze vytváří vztah mezi místy a může se stát i očistným rituálem. Kristek svými díly pozvedl krajinu, dodal jí identitu, ducha místa a lokální kontext. Místa už žijí vlastním životem, odehrávají se u nich různá setkání a happeningy, jsou i turistickými zajímavostmi. Glyptotéku tvoří dohromady jedenáct zastavení a všechna jsou popsána, kromě jedenáctého, utajeného. Kristek ji otevřel v roce 2006 sérií desíti happeningů.

Glyptotéka v původním významu představovala sbírku glyptiky – rytého skla, kovu či kamenů, v pozdějším významu je sbírkou antických soch a přeneseně jde o budovy, kde se tyto sbírky nacházejí.

Jednotlivá zastavení Kristkovy podyjské glyptotéky:

1. Kovová plastika **Zrození** u pramene Moravské Dyje. Pro zastavení u Moravské Dyje zpracoval Kristek svůj životní symbol – jablůňku se dvěma jablky. Symbolický strom chrání jak pramen Moravské Dyje, tak kopii sošky Jarní studánka od Jaroslava Krechlera a žehná toku. Právě na tomto místě prosakují ze země první kapky později mohutné řeky.
2. Skulptura **Kameny přání** u Starého Hobzí. Sedm balvanů, které ji tvoří, pochází od pramene Moravské Dyje a bylo symbolickým darem obce Panenská Rozsíčka Glyptotéce. Autor k tomu říká: *Měla by to být i ochrana proti devastování mateřského řečiště. Pokud bude člověk cítit tu kulturu, třeba se nebude k přírodě chovat tak macešsky.*
3. Dřevěná plastika **Život** z roku 1972 je vytesaná z mohutného smrku z bavorského Schwarzwaldu. Zrcadlící krásu rozmanitosti a počtu různých rostlinných a živočišných druhů a myšlenku, že lidé, nesoucí odpovědnost za podobu světa i průběh jednotlivých životů, musí respektovat skutečnost, že život je odsouzen k věčnému koloběhu zrodu a zániku. Umístěná je u vstupu do zámku Drosendorf v Rakousku.
4. Kovová plastika **Kosmicky načasovaná parapyramidální potence** vznikla v Podhradí nad Dyjí před Kristkovým domem a ateliérem. Poutníkovi umožňuje načerpat

↑ *Čtvrté zastavení v Podhradí před Zámečkem Lubo*

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázku z knihy ***Fenomén Podyjí*.**
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.